

Rövid mondattani tallózás

AZ ÁLLÍTMÁNY

A vepszében a magyarral ellentétben csak kétféle állítmány ismeretes:

- az egyszerű igei állítmány (az összetett igeszerkezettel kifejezett – múlt idejű, illetve tagadó és tiltó – állítmányok is természetesen ide tartoznak) és
- az összetett igei-névszói állítmány, amelynek igei tagja a létige megfelelő alakja

Azaz a vepsze nyelvben nincs névszói állítmány! Ennek az az oka, hogy a kijelentő módú, jelen idejű, harmadik személyű szerkezetekben sem hiányozhat a létige (hasonlóan a közismert indoeurópai nyelvekhez, valamint a balti finn rokonnyelvekhez).

Ennek megfelelően például:

Hän om keletoi. = Ő (van) néma.
Hö oma paha. = Ők (vannak) gonoszak.

Ugyanakkor a költői nyelvben bőven található kihagyásos forma is, amikor névszók vagy névszói szerkezetek párhuzamba állításakor, metafora alkotásakor az igei állítmány elmarad. A hiányt írásban ekkor mindig gondolatjel jelöli.

Például *Nina Zaiceva Mušton langaine* (Emlékszálacskák) című versének egy teljes versszakában:

**Normed – vihandad,
Heinäd – tihedad,
Mamoi – pordahil
rusked paik.**

(Tisztások – zöldek,
Füvek – sűrűek,
Mamácska – a hágcsón
piros kendő.)

Hasonló létigei állítmány nélküli, 3. személyű megoldás található például a legismertebb vepsze költő, *Nikolai Abramov Kodite* (Hazaút) című költeményében is:

**Minun sizar – kor’bes kägi,
Keväz’mecoi – minun vel’l’...
Kaikiš korktemb – meiden mägi,
Kaikiš paremb – meiden kel’...**

**Kaikiš pit’kemb – meiden jogi,
Kaikiš armhemb – kodite...**

(Az én nővérem – erdősűrűn kakukk,
Tavaszi erdőcske – az én fivérem,
A legmagasabb – a mi hegyünk,
A legszebb – a mi nyelvünk...

A leghosszabb – a mi folyónk,
A legszeretettebb – a hazaút...)

Prózai megoldások további kihagyásos mondatok köznapi használatáról is tanúskodnak.

Igor Brodski Keväz’pajo (Tavaszi ének) című elbeszélésében ilyeneket találunk:

– **Midä sinei?**

(– Mit neked? „magyarul” Mit akarsz?)

– **Ka midä-k tehta?**

(– De mit is tenni? „magyarul” Mit van mit tenni?)

Csakis a helybeli köznapi nyelvhasználat alapos külön vizsgálatával lenne megállapítható, hogy a domináns orosz nyelvi környezet gyakori „létigétlensége” milyen és mekkora hatást gyakorol a vepsze nyelvre, és elképzelhető-e az úgy nevezett névszói állítmány megjelenése a vepszében is.

AZ ALANY

A vepsze nyelvben is megtalálható az alanytalan mondatípus ugyanúgy, mint a magyarban. A vepszében is főleg az időjárás vagy természeti jelenséget hordozó igei állítmányok alanytalanok. Például:

Hämärzub.	= Alkonyodik.
Pimidub.	= Beborul.
Vihmub.	= Esik.
Jurižeb.	= Mennydörög.

A vepsze nyelv többször él ezzel a lehetőséggel, mint a magyar, azaz olyankor is alanytalan szerkezetet használ, amikor a magyar ezt nem tudja megtenni. Például:

Döldab.	= Fúj (a szél).
----------------	-----------------

Alanytalan lehet továbbá a vepsze mondat a **sab** (szabad), **voib** (lehet) stb. segédigékkel vagy tagadott alakjukkal (**ei sa**, **ei voi**) kifejezett általános alanyú fogalmazásban is.

Az alany határozott vagy határozatlan minősége a névelők teljes hiányában a szövegösszefüggésből állapítható meg (mint az oroszban vagy a vepsze nyelv legközelebbi rokonyelveiben).

A SZÓREND

A vepsze mondat szórendje többé-kevésbé hasonlóan kötetlen, mint a magyaré.

Vannak szokványosabb szórendű mondatok, amelyekben a szórend:

- alany + állítmány + egyéb bővítmények vagy
- alany + egyéb bővítmények + állítmány.

Például:

Vepsläižed / **om üks'** / **Baltianmeren suomalaisižš kelišpäi.**
alany *állítmány* *egyéb bővítmények*

Minun baboile / täl vodet semendkun koumandel päiväl / täudub / 85 vot.
alany *egyéb bővítmények* *állítmány tárgy*

Sok más nyelvhez hasonlóan a vepsze mondatban is gyakran előfordulhat (de nem kötelező):

- a kérdőszó után (de kérdőszó nélküli kérdésben is) a szórend megfordítása, azaz az állítmány alany elé kerülése,
- valamely mondatrész hangsúlyozása esetében az azt kifejező szónak vagy szerkezetnek a mondat élére kerülése (igen gyakran a határozóké).

Például:

Kus / **om** / **mamam?**
kérdőszó *állítmány* *alany*

Voib-ik / **midä-se** / **ližata?**
állítmány *alany* *bővítmény*

Habaspäi / **koiv** / **ei kazva.**
bővítmény *alany* *állítmány*

Az összetett igeidővel kifejezett állítmányból a ragozott létige áll az állítmány egyébkénti helyén, a melléknévi igenévi rész pedig a legtöbbször elkerül a mondat végére.

A mondaton belül, amennyiben az állítmány a tagadott, akkor a tagadó segédige mindig a ragozott igei részt előzi meg, amennyiben viszont nem az állítmány, hanem valamely más mondatrész külön kiemelten tagadott, akkor a tagadó segédszó az ezt kifejező szó elé kerül.